

se prepričati: ali so se vpravičeni pri nastavkih odškodnine povsod postavnih pravil deržali, ali niso kakšne druge, kakor katasterske in po postavi določene cene v podlago svojiga prerajta vzeli, ali niso takih davšin za odškodovanje vzeli, ki imajo brez odškodovanja odpasti i. t. d. Če distriktna komisija pri tem preiskovanju kaj nepravilnega ali kakšno pomoto najde, ima dolžnost in oblast, take nastavke clo zbrisati ali pa po postavi popraviti. — Drugo opravilo distriktne komisije potem bo: de bo med vsako poprejšno gruntno in desetinsko gospósko in med vsakim njenim poprejšnim podložnim to reč posamesno obravnala in poravnala, kjer se bo vsakterimu posebej natanjko dokazalo, koliko mu je za njegove poprejšne dolžnosti odškodine plačati. Ko bo to delo obravnano, bo distriktna komisija odvezne pisma napravila in kar je še scer za dokončanje zemljišnega oprostjenja potreba. De bojo distriktne komisije svoje opravila brez pomote in brez zamude opravljale, jim je vikši deželna komisija podúk zložila in natisniti dala, kteriga se imajo distriktne komisije pri svojih delih zvesto deržati. — Iz tega se vidi, de bo vsaka nar manjši stvarica pri teh komisijah po postavah določena in poravnana, in de bo tukaj vse zaslišano in razsojeno, kar bo gruntna gospóska ali podložni kmet komisii predložil (naprej prinesel)*).

Posebni važni predmet komisijniga posvetvanja so bile od c. kr. ministerstva notrajnih oprav predpoložene vprašanja zastran gojzdnih in pašnih pravic in družih med bivšimi gosposkami in njih podložniki obstoječih služnost (Servitut), namreč kakó de bi se zamogle s povračilam odpraviti ali saj poravnati (regulirati). Ta reč ne zadene samo osebuje (privatne) pravice sedajnih vživacev služnosti in posestnikov obloženiga zemljiša, ampak se mora zapopastiti tudi v višjim obziru, namreč v obziru blagostanja cele dežele, ktero terja, de naj se kmetijstvo kar je mogoče povzdiguje, de naj se posebno gojzde kakor velika potreba tudi za prihodnje dni prihranijo, de naj se tedaj vse to odstrani in zavarva, kar se temu nasproti ravna. V mnogih sejah se je v ti imenitni reči deželna komisija posvetvala in po načertu, kteriga je posebno sestavljen odbor poprej preskušovati in posvetovati imel, so se odgovori na ministerske vprašanja sklepali; pri tem posvetovanju so tudi posebno izvoljeni, v kmetijskih in zlasti v gojzdnih rečeh izvedeni možje, zaslišani bili, vender se pa sklepanja čez narejene predloge ti možje niso vdeležvali, torej so tudi v ti zadevi vpravičeni in dolžni samo po od njih izvoljenih komisijnih udih namestovani bili; opomniti se pa mora, de tudi od komisije storjeni sklepi ne veljajo že kakor postava, ampak le za občno posvetovanje, ktero je ministerstvo s posebnim obziram na razmere naše kronovine pridobiti želelo, poprej ko se v ti reči postava izdela.

Dalje se je posvetvala deželna komisija zastran odpravljenja ali poravnave pravice za ribštvo; zastran oprostivniga obravnanja pri takih zemljiših, ki v drugi soseskini kronovini leže, če pa poprejšna gruntna gosposka sèm sliši, ali pri takih, ki v krajnski kronovini leže, pa so ptuji grajšini podložne bile; vprašanje, ali naj bi se obravnanje zastran odškodovanja samo prostovoljnemu porazumljenju vpravičenih in dolžnih pripustilo; vprašanje, kako in v kakšni meri naj se kupna pravica (Kaufrecht) za take grunte, ki so še mitenski; odškodva; vprašanje zastran desetiga denarja, kteriga ne bo kmet, ampak državna kasa odškodovala i. t. d. Čez vse te reči se je v mnogih sejah posvetvalo in sejni protokoli so s primernim nasvetam vis. ministerstvu predpoloženi bili.

Splošno razjasnjenje zastran davšin, ktere bi imele nehati brez odškodovanja.

(Konec.)

7) Vse natorne odrajtvila za drobne davke (Kleinrechte), ktere niso domačiga pridelka, kakor: sol, pöper, denar za sol (Salzgeld), denar za vožnjo soli (Salzfuhrgeld) i. t. d. Take odrajtvila so več delj takó vpeljane bile, de so nekdej podložni na tovorih take vunajne pridelke grajšinam donašali. Kader je pa po patentu zavoljo tlake tovoršina overžena bila, so se jeli unajni pridelki tirjati, ali za-nje plačilo jemati.

8. Patent zastran tlake 16. avgusta 1782 §. 1., 16. in 19. razloči, de so rektifikatorji prava podlaga za tlačanske opravila, takó de podložni, ki so pred tem patentam menj tlake opravljali, kakor jo patent za nar višji odméri, pri poprejšni meri ostanejo, — pri drugih pa je imenovani patent prava nepremakljiva mera za tlačanske opravila. Na dalje predpiše patent 13. septembra 1782 §. 1., de se od podložnih družiga ne sme tirjati, kar je za nje po urbarjih, rektifikatorjih in po tlačanskim patentu v denarjih, v blagu in v delu odmerjeno. De se bo ložej lastnost tlake razsodila, damo tukej mnoge tlačanske dela na znanje, ktere so do léta 1848 tu in tam v naši deželi podložni opravljali. Take dela so: „gnoj voziti, orati, pleti, žeti, červe pobirati, senó in otavo kositi, sušiti in domú voziti, prosó méti, deske in kôle za plot voziti, derva voziti, vodo voziti, terte narejati, présti, listje grabiti, obroče delati, štalokidati, svinjak in korito narejati, repo voziti, maslo in sir s planíne domú in živež na planíno voziti, led v ledenico voziti, dervésa in veje za tičnice vkup nositi, derva plaviti, iz vóde vleči in skladati, kepe po njivah tleči, sneg po njivah trošiti, ovce prati, ovce striči, led sekati, štrene prati, gnoj trositi, late narejati, germovje voziti, iz ene planíne na drugo preseljevati, koštrune iz planíne goniti, derva sekati in skladati, grabne trebiti, bajerje trebiti, kôle za plotove in pavše narejati, meje delati, škodlje narejati, tesarški les posekati, obeliti, obtesati in zložiti, apno podnevu in ponoči žgati, kamnje lomiti in voziti, apno voziti, pri zidanju tlako delati, travnike graditi, ribški čoln vesljati, jez odperati, kopune pitati, sneg ogrébati in proč voziti, mreže nositi, grad pométati, steze nadeljavati, pesek kopati, jame za stebre pri kozolcih kopati, mesnico delati, ribe v mrežo goniti, jez delati, sodnjiške poslopja obderžati, luže trebiti, prati, v posel hoditi (Bothengehen), izbe (cimre) dergniti ali ribati in pométati, zelnike narejati, zelje saditi, mlatiti, štrene viti, foktijske natorne odrajtvila voziti, planíno ograjati, napajilno korito trebiti, v posel voziti (Bothen-fuhren), njivo povleči, drevésa iz vertnice (Glashaus) vùn in noter nositi, prešiče na planíno goniti, travnike trebiti, senó iz čolna skladati, ribe pri derstenju loviti, streho s slamo kriti, tovoriti, vino voziti, prapret kositi, koruzo pobirati in lušiti, feržik pobirati, desetino na polj vkup nositi, grojzde tergati, vino točiti, kerclje na žago in deske voziti“ i. t. d.

Ako eno ali drugo téh raznih tlačanskih del ni po patentni tlaki opravljano bilo, bi imele nehati brez odškodovanja. Če je pa po patentu tlaki opravljano bilo, se ima odškodovati.

9. Ne štejejo se v urbarsko odškodovanje odrajtvila, ktere so z gojzdnimi pravicami in s pravicami za pašo v kaki zavézi, zató, ker se bojo takrat poravnale, kader bojo zadevajoče postave vpeljane. Take odrajtvila so: borštni činž (Waldzins), denar za lés, za špelte in tramove (Holzfuder-, Spelten- u. Trambäume-Geld), gojzdni denar (Behölzungszins), denar za foktijski lés (Vogtheyholzgeld), škodlje in kôli za plótove (Schindel- und Zaunstöcke), preklje (Reifstan-

*) Po ti postavni poti se nima pa le na Krajnskim, temuč povsod ravnati. Vred.

gen), kerelji (Sagriegel), tramovi, hrasti, deske, platiša, late itd. Ambrož.

Odgovor na vprašanje

v desetinskih in tlačanskih rečeh.

„Novice“ so prejele iz dežele vprašanje zavolj veljavnosti tako imenovanih rektifikatorij, — na to vprašanje dajo tole postavno razjasnjenje sploh na znanje, ker po teh pravilih se morajo nekdanje gruntne gospóske in podložni kmetje ravnati:

V rektifikatorju so zapisane davšine, ktere so gruntne gospóske v denarji, v natori ali v delih prejemale; in za postavno sploh veljá: de, kar ni rektificiraniga, se tudi terjati ne sme. Kar pa take kmetije zadene, ki so v rektifikatorju še za mitenske zaznamovane, se mora pa tudi na pozneje narejene kavfertne pisma in na druge sklenjene pogodbe gledati, takó de, če bi se bila gruntna gospóska v téh pismih ali pogodbah kaj manj izgovorila, kakor je poprej rektificirano bilo, bi se tudi zdaj ne mogle poprejšnje odrajtvalo terjati; nasproti pa, če v téh pismih ali pogodbah kaj več stoji, kakor v rektifikatorju, to ravno takó za gruntno gospóske veljá, če le kaj taciga ne obseže, kar je po postavah prepovedano bilo, postavimo, kakšna tlaka po veči kakor v rabotnim patentu določeni meri. Zastran tlake veljá v rabotnim patentu določena méra, če v rektifikatorju ali v posebnih pogodbah ali kavfertnih pismih druge manjši mére določene ni. V rektifikatorju je pa večidel tlaka z besedami „po v deželi obstoječi navadi“ (landesgebräuchlichemassen) ali „kakor se grajšini poljubi“ (nach Willkühr der Herrschaft) zaznamovana — in ker je iz te nedoločnosti v poprejšnjih časih veliko prepíra sledilo, se je z rabotnim patentom tem prepíram sploh oviralo s tem, de se je postavna méra tlake po različnosti celiga, $\frac{2}{3}$. $\frac{1}{2}$ i. t. d. grunta določila.

Od fabrik v Ljubljani in okoli Ljubljane.

V Ljubljanskim nemškem časopisu smo unidan z veseljem brali naznanilo, de je denarno oskerbništvo vprašalo: ali bi ne bilo Ljubljansko mesto pripravno za napravo tobačne fabrike. De je Ljubljana v resnici za fabrike pripravna, je gotovo, kar nam poterdi tudi skušnja pretečenih časov.

Pred več léti je bila v Selu pod Šen-Petram suknarska fabrika, kakor pravijo, nar starejši v Avstrii, ktera je okoli tavžent ljudi živila. Od te fabrike se imenuje Selo še dan današnji: „na fabriki“. Poslednji posestnik te suknarske fabrike je bil g. Deselbrunar. Rajnki gosp. Malič je iz fabrike bil napravil mlin, kateri je bil zavoljo dobriga izdelka sloveč; veliko se je žita v tem mlinu pomlélo in moka se je v Terst pošiljala. Ali tudi ta mlin je nehati mogel, zató kér se je jéz čez Ljubljanco poderl, de je voda hitrejši odtok dobila in de se je tako k osušenju Ljubljanskiga močirja pripomóglo. Ako ravno zdaj nobene fabrike v tem kraju ni, vender le vas še zmiraj imé „fabrike“ ohrani.

V poslednjih časih so napravili v Ljubljani dvoje sladkornih fabrik (Zuckerfabriken), od kterih ena na Poljanah se tako dobro obnaša, de vsako leto okolj 80 tavžent centov sladkora naredi, druga v blatni vasi, ktera je bila v létu 1834 pogorela, se je sprebernila v predivno fabriko (Spinnfabrick), ktera več ko 300 osébam kruh daje.

Pred malo léti so napravili v Vevčah v fari Device Marije v Polju papirno fabriko in prešo za oger-

šično olje, kateri fabriki se takó dobro obnašate, de ste si ob kratkim slavno imé zadobile.

Nar mlajši obertnijska naprava blizo Ljubljane so fužine pri Šmarji blizo sv. Križa, v kterih se svinčena ruda koplje in svinc nareja. Tudi te fužine so se tako ukoristile, de že svine topé v eni peči, ob kratkim se bo pa še druga peč odperla.

Vse te fabrike svoje izdelke takó doveršujejo, de lastnikom dobre prihodke dajejo, zraven tega pa tudi veliko ljudi živijo in takó v blagostanje naše domovine in posebno v prid Ljubljanskiga mésta pripomorejo. Gotovo bi se sedanja koristnost imenovanih fabrik in fužin ne bila oživila, ko bi ne bila Ljubljana po svoji legi za take naprave pripravna. Če so tedaj deržavlani svoje obresti v takih obertnijskih napravah nešli, kolikor bolj se mora Ljubljansko mesto vladi in denarnimu oskerbništvu za vpeljanje fabrik pripravno zdeti, ker vlada marsiktere zadržke lože odverne, kakor posamesni človek.

Ni nam scer znano, kdo de bo odgovor dal na vprašanje denarnimu oskerbništvu zastran tabačne fabrike v Ljubljani, in tudi ne vémo, ali se ima novo poslopje za njo sozidati ali le kakšno pripravno v najém vzeti. Ko bi se hotlo kakšno poslopje v najém vzeti, je potrebno, de se ta namen očitno razglasi, in upanje imamo, de se bo dosti takih poslopij ponudilo; po tem se ne bo treba bati, de bi zavoljo prevelikiga činža vlada obupala nam fabriko v Ljubljano dati, in de bi nam mila zvezda, ki nam hoče zasijati, spet berž v začetku omedlela.

Mi se tedaj prederznemo tiste pohištva očitno imenovati, ktere bi znale biti za tobačno fabriko pripravne, se vé de če bi jih njih poséstniki v ta namen prepustiti hotli; postavimo: g. Maličovo pohištvo na fabriki, pohištvo g. Baumgartnarja v Gradišu, grad g. Pagliarucita v Šiški, grad g. Terpinca na fužinah, grad pod Turnam, grad g. barona Codelli blizo Udmata, in hiši pod številkami 66 in 67 v Krakovim.

Prosimo tiste gospode, kateri bojo v ti zadevi kaj opraviti imeli, de naj iskreno priporočujejo Ljubljano — pozabljeno Ljubljano — de se ji novo upanje za zaslužik obudi, kateri se je velikim družinam v poslednjih dnevih silno pomajnsal. Zatorej bi bila ta fabrika posebno privošiti Krakovskimu ali Ternovskimu predmestju v gori omenjenih pohištvi, zató kér ravno tukaj stanujejo tiste družine, ktere so se dozda od nakladanja živile, prihodnjič pa bojo ob ta zaslužek prišle, kadar bo železnica do Tersta dokončana. A — ž.

V slovenskih zadevah.

Gosp. V. Ricci dajé, kakor je znano, v Špitalu na zgornjim Koroškim nemški mesečni časopis na svitlo. Njegovo hvale vredno vodilo v narodskih rečeh je „vsakimu svoje“ dati; kakor rojen Nemec se potegovati za pravíce nemškiga naroda v Avstrii sploh in posamezno na Koroškim, zraven tega pa tudi pravíce Slovincov ne žaliti, ampak jih očitno spoznati in braniti. To vodilo je na čelo svojiga časnika postavil in v 5. zvezku se je v nekim sestavku iskreno tudi za pravíce Slovincov potegnil. Na to je dobil silno borno pismo brez podpisa iz spodnjiga Koroškiga, ktero ga zmerja, de hoče izdajavec nemške reči postati, in de še clo zagovarja tiste draživce in nepokojneže (Slovince), čez ktere se že celi svét togoti, in de njih zaverženo obnašanje še clo z vstavnimi pravicami in družimi čenčami opravičuje i. t. d. Na dalje mu žuga, če bo takó naprej ravnal, s zgubo naročnikov na njegov časnik, in se poslednjič od njega, namest „z Bogam“ s togotno besedo „Poboljšajte se!“ posloví.

Gosp. Ricci je dal celo pismo v poslednjim zvez-